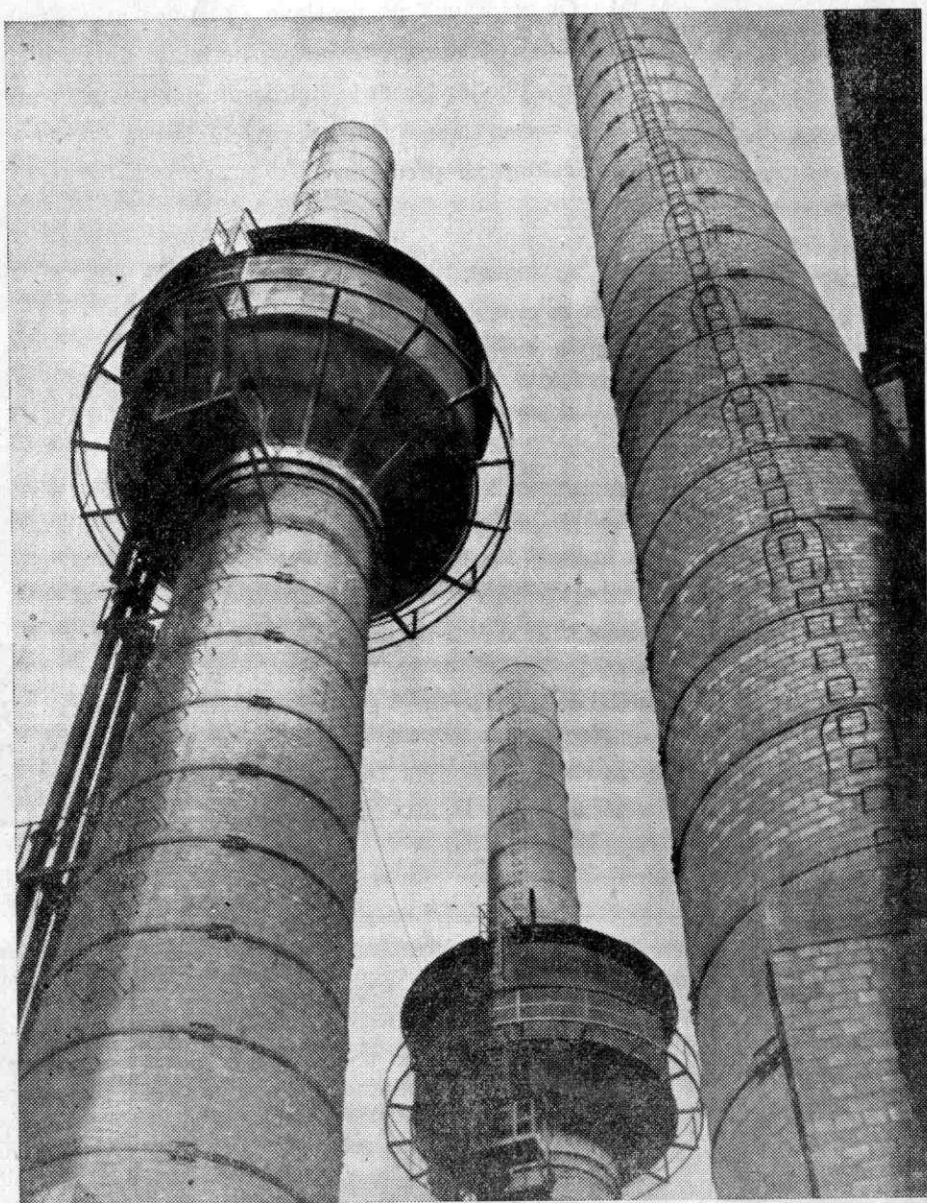

ŽELEZAR

MESEČNIK DELOVNEGA KOLEKTIVA ŽELEZARNE JESENICE

ŽIVEL 1. MAJ
praznik vseh
delovnih ljudi in
revolucionarnih sil
proletariata

Foto: Slavko Smolej

4

APRIL

1952

Kaj boste brali v tej številki:

Od štrajkov do delavskega upravljanja tovarne (slikovna kronika)	1
Sušnik Matija: Nekdaj hlapei — danes gospodarji	7
Zupančič Uroš: Družbeni plan in naši novatorji	10
Izvolitev novega Delavskega sveta — znaga enotnosti in zavednosti kolektiva Železarne	12
Edi Delopst: Pomenek ob družbenem planu	13
Ing. Exel N.: Preizkušnja jekla	14
Minde: Nekaj o meritvah in merilnih aparatih	16
M. M.: Ob pripravah na proslavo 70-letnice naše gasilske čete	16
Sušnik Matija: Tvorci naše železarske industrije (konec)	17
Ing. Hafner Pavle: Gradnja hidrocentral v svetu in pri nas	19
Obvestilo vsem članom sindikata o planiranju dopustov	20
Seznam zakonskih predpisov	20
Fizkultura in šport	
Dva jubileja kulturno-prosvetnega dela na Javorniku	21
Kultura in prosveta	
Lep uspeh naših športnikov	22
Doma	
Delo Tehniškega muzeja	22
Občni zbor RK mesta Jesenice	24
Mladina na Jesenicah oživlja svoje delo	24
Po svetu — Film - kino — Objave	

Fašistična svojat, vatikanske hijene in informbirojevski kričači — roke proč od Trsta!

Objava

Komercialni direktor Železarne Jesenice in Tovarniški odbor Sindikata javljata celotnemu kolektivu:

Kdor si želi v Železarni nabaviti posteljne vzmeti (v kolikor jih še ni dobil) naj prošnjo za iste odda v prodajnem oddelku, kjer vodijo pregled nad upravičenostjo do nabave in kdo je vzmeti že dobil.

Ugodno rešene prošnje bo prodajni oddelk oddal trgovskemu podjetju »Železnina« (lokal nasproti MLO Jesenice) in na osnovi teh prošenj po vsakem prvem v mesecu dobavi »Železnini« zadostno količino vzmeti. Na osnovi rešene prošnje bo interesent lahko vzmeti v »Železnini« dvignil.

Za člane delovnega kolektiva »Železarne« je cena vzmeti 125 din za kg, za ostale 200 din za kg.

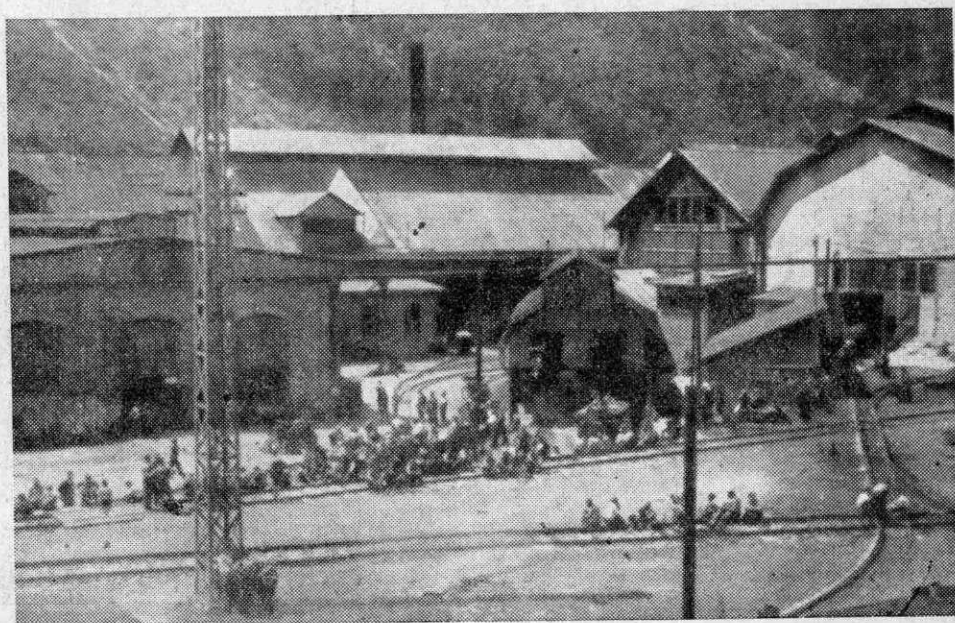
Pri reševanju prošenj in nabavi imajo delavci in nameščenci »Železarne« prednost.

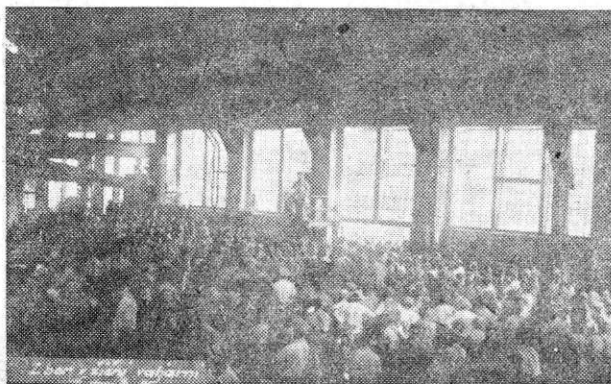
*Domovina je ena
nam vsem dodeljena..*

OTON ŽUPANČIČ

Foto: Slavko Smolej

*Žulji in znoj so bili naša
edina pravica - in*
ŠTRAJK
na Jesenicah 1935

Delavci štrajkajo na Javorniku 1935

NAD DOMOVINO SO SE ZBRALI TEMNI OBLAKI

Država Karadjordjevičev izkoriščevalcev
in policajev se je sramotno sesula...

**Pod škornjem podivljanega okupatorja
in domovina zaječala in zakrvavela**

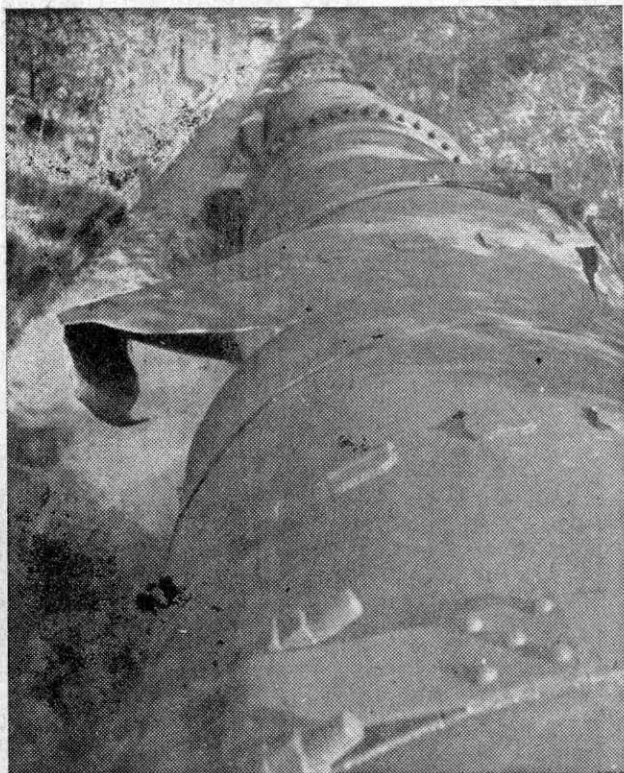

**Talci
na
Hrušici
1942**

TAKRAT JE KPJ POZVALA VSE JUGOSLOVANSKE
NARODE V ODLOČILNI BOJ

27. APRIL 1941

ROJSTVO OF JE POSTAL MEJNIK V ZGODOVINI
SLOVENSKEGA NARODA

Sabotaža prvih partizanov — kovinarjev
v Zasipu 5. avgusta 1941

Triglav simbol naše borbe in svobode

**SMRT FAŠIZMU —
SVOBODO NARODU!**

Maščujmo
vse
naše
grobove.
Hej,
mašinca
zagodi...

1941 - 1945

**LETA NARODNOOSVOBODILNE VOJNE
LJUDSKE REVOLUCIJE, SLAVNIH BORB**

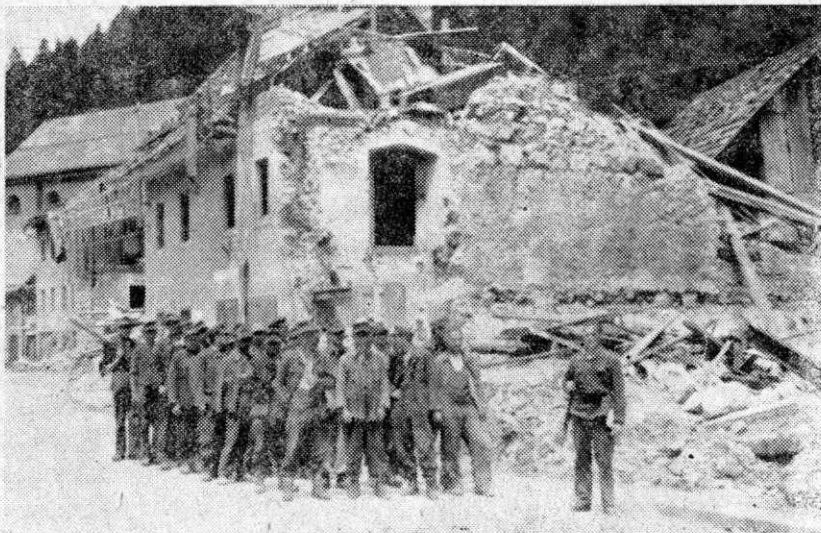
in ZMAGE

15. M A J 1945

*Domovina je osvobodjena in prerojena
zadihala v novo pomlad*

Okupator je pregnan. Zapustil je pogorišča in razvaline. Tisočero rok je zamenjalo puško za kramp in lopato.

KLICALA JE OBNOVA

Velika naloga
PETLETNI PLAN
 industrializacije
 in elektrifikacije
 naše domovine
NAŠA GOSPODARSKA
ZMAGA
NAŠ PONOS

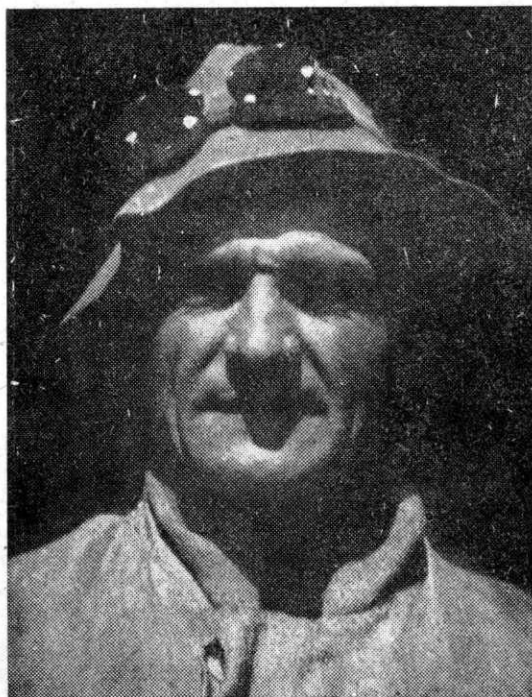
Plavži so spet zagoreli

TOVARIS TITO

veliki voditelj in učitelj

MED NAMI

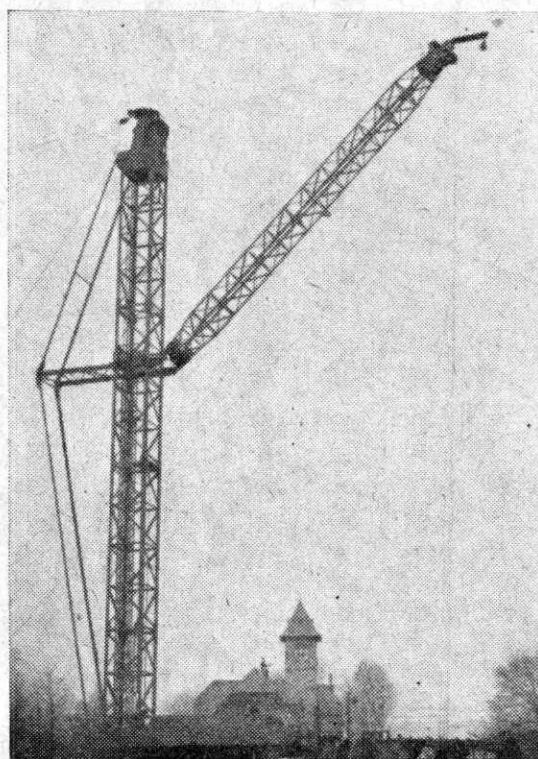

**ZDAJ SMO SAMI GOSPODARJI SVOJIH TOVARN! DELAVEC UPRAVLJA
Z NJIMI! KAR SO NEKDAJ BILE SANJE JE DANES RESNICA. RDEČE
ZASTAVE ZMAGOVITO PLAPOLAJO.**

1. M A J 1952

**PRAZNUJEMO STRNJENI OKOLI NAŠE SLAVNE KPJ MOČNI IN ODLOČNI
ZGRADITI SOCIALIZEM V NAŠI LEPI DOMOVINI IN S TEM LEPSO IN
SVETLEJŠO BODOČNOST POZNIM RODOVOM**

Nekdaj hlapci danes gospodarji

Življenjska pot gorenjskega proletariata

Gorenjska je gorata in v pogledu preživljanja prebivalstva precej pasivna pokrajina. Tako je bilo nekdanj in tako je tudi še danes. Ljudstvo, ki tu živi že tisočletja, je v svojem bistvu zdravo in delavno. Zato je bilo v kmetskih, kočarskih in delavskih domovih vedno dovolj otrok, ki jim skopa domača zemlja ni mogla dati dovolj kruha. V mnogih družinah je bilo po deset in tudi več otrok. Starejši sin je po očetu dobil domačijo, drugi sin je tudi morda še ostal pri hiši, hčere so se primožile drugam, ostali sinovi — med njimi tudi marsikateri deseti brat — pa so morali iti s trebuhom za kruhom v širni svet.

Plodne zemlje je v gorenjski pokrajini razmeroma malo. Tudi gozdovi in pašniki niso mogli dostojno preživljati vseh ljudi. Zato so morali naši predniki že v sivi davnini seči v neдрje in tudi v osrčje domače grude, kjer so izsledili železno rudo in druge naravne zaklade.

Iz železne rude so začeli kmetje v nekdanjih malih plavžih topiti železo. Kmet je staro bronasto in bakreno orodje in orožje kmalu zamenjal z železnim. Leseni zapahi pri hišnih vratih in oknih so bili zamenjani z železnimi izdelki, ki so bili pravi umotvori takratne in sedanje dobe.

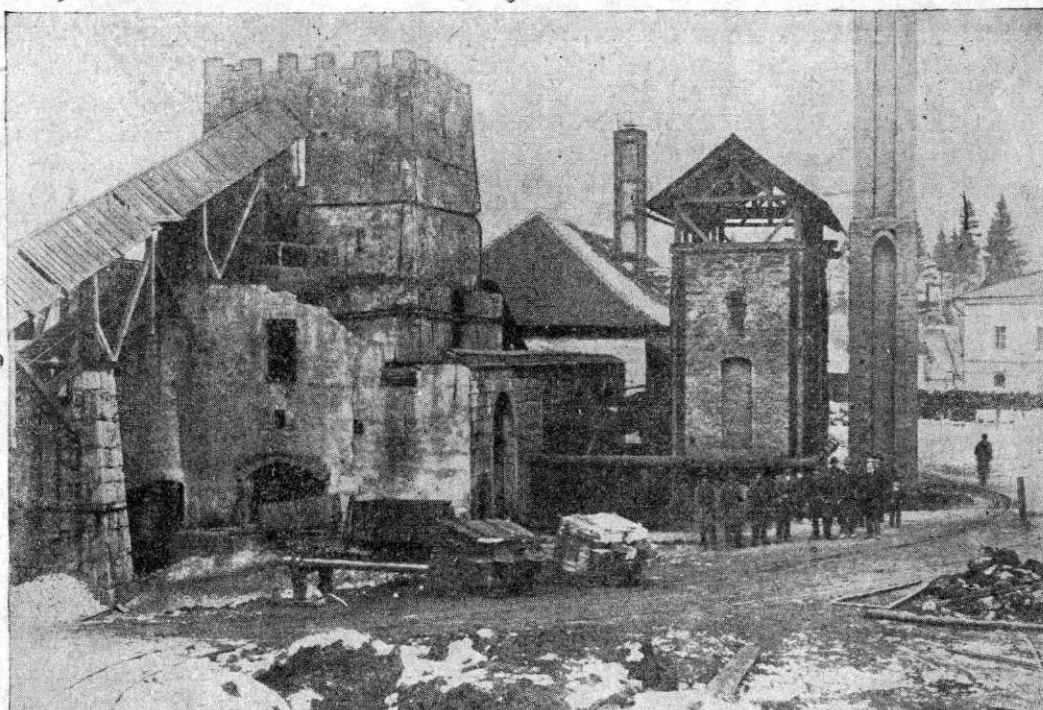
Iz starih listin, iz debelih in zaprašnenih matičnih knjig je razvidno, da sta prostrano Sorško polje in široka gorenjska Prešernova pokrajina dali pred stoletji zelo malo delavcev železarski obrti. V ravnini so bile že tedaj kmetske domačije, ki so nudile kmetским ljudem dovolj dela in kruha. Tudi iz

Bleda ter iz malih gorenjskih mest je bil dotok delavcev zelo majhen, ker sta trgovina in obrt lahko preživljala domačine. Življenjske potrebe prebivalcev revnih planinskih vasi, stranskih dolin in sotesk so bile tiste gonilne sile, ki so usmerjale odvišne delovne moči v kraje, kjer so se nahajala rudna ležišča in železarska obrt.

V bližini rudnikov, gozdov, vodnih padcev in belih cest, ki so vodile v širni svet, so pred davnimi leti nastala mala knapovska in delavska naselja, iz katerih so izšla številna delavska pokolenja, ki tvorijo jedro delavstva v železarski obrti in industriji od nekdanj do danes.

Železarska obrt je pred stoletji dobro uspevala v Zgornji Savski dolini, v Bohinjski in Tržiški kotlini, v dolinah Radovne, Lipnice, Kroparice, Sore, Poljanščice in v gorskih tesnih potokov Belce, Jese-nice, Javornika in Završnice, ki hite iz strmih bregov v zeleno Savo.

V teh dolinah in tesnih so živeli večinoma le siromašni ljudje, ki so služili bogatim domačim in tujim gospodarjem. Ob potokih so bile stare kovačije, mlinci, žage. Mimo hiše je bobnal potok, za hišo so bili strmi bregovi, nekoliko v stran pa krpe skalovite in zgrbančene zemlje. Ljudje iz planinskih vasi in malih delavskih naselij, so bili v tisti dobi močno navezani na skromni zaslužek v rudnikih, plavžih, kovačijah in ogljarskih kopah in težko so živeli.

Plavž na Stari Savi, ki je ugasnil leta 1897

Gospodarji rudnikov in fužin, so bili Italijani in Nemci

Iz starih knjig in spiskov, ki se nahajajo v arhivu Tehničnega muzeja na Jesenicah je razvidno, da je prišel l. 1526 na Jesenice kovač Bernardo Buccelleni iz Bergama v Zgornji Italiji, ki je l. 1538 dobil od cesarja Ferdinanda pravico, da postavi na Stari Savi plavž in kovačijo. Dalje se v starih listinah omenjajo kot gospodarji teh fužin Santi, Orfej, Julij, Pavel, Oktavian, Andrej in Nikolaj Buccelleni.

Rudarska in fužinarska obrt je takrat dobro uspevala. Potomci Bernarda Buccellenija, so l. 1632 prejeli plemstvo, l. 1634 so bili uvrščeni med dežel-

berg, od Garzonija pa je kupil l. 1766 fužine in ogromna posestva Valentin Ruard za ceno 60.000 goldinarjev.

V tistem času kot Buccelleniji, so prišli iz Brescia in Bergama kovači Loccatelli, Coronini, Panizzoli, Della Grotta, Longo in drugi. Loccatelli, Coronini in Panizzoli so se držali v Bohinjski kotlini, Possarelli na Javorniku, Della Grotta v Spodnji Radovni in Longo v Mostah pri Žirovnici. Vsi so izkoriščali domačine in naravna bogastva do skrajnosti, a so vkljub temu propadli, ker so preveč razkošno živeli.

V tisti dobi so plavžarski in fužinarski delavci delali od 4. ure zjutraj do 8. ure zvečer. Ponekod pa sploh niso zapuščali delovnih mest, ampak so z družinami vred stanovali in kuhali v mračnih in zaprašenih delavnicah. Življenjske potrebe so kupovali od lastnikov fužin v takozvanih kaštah. Marsikatero družino so se pri tem do vratu zadolžile in so bile s tem izročene na milost in nemilost tujim oderuhom.

Tudi pod poznejšimi gospodarji Ruardi in Zoisi se položaj fužinskih delavcev ni kdovekak izboljšal. Zadnji gospodar iz rodu Ruardov, ki so prišli iz Belgije, je bil sam sicer dober in skromen človek, toda njegova žena Ana Ruard, roj. Atzl in njeni otroci so silno razkošno živeli. Stari ljudje so nekoč pripovedovali, da je gospa Ruardova blejski grad zamenjala za neko stanovanjsko hišo na Dunaju, ki si jo prej sploh ni ogledala. Kasneje pa se je izkazalo, da je bila ta hiša prezadolžena in je prešla v roke drugim upnikom. Pripovedujejo tudi, da se je gospa Ruardova vozila s svojim odraslimi otroci s kočijami na plesne prireditve v Gradec in na Dunaj.

Potomci Viktorja Ruarda so vsi propadli, čeprav jih je zalagal z denarjem. Dva sinova sta se ustrelila, najmlajši Friderik, ki sem ga sam osebno poznal, pa je jeseni l. 1906 ves zažehmarjen in zapuščen zmrznil v nekem seniku v Mojstrani.

Mihael Angelo Zois je prišel v začetku 18. stoletja iz Berbera pri Bergamu v Ljubljano, kjer je vstopil v trgovino z železnino Petra Antona pl. Codeli. V l. 1739 je že prejel plemstvo z naslovom pl. Edelstein, l. 1760 je postal baron. Ob njegovi smrti l. 1777 je znašala imovina Zoisov skoraj en milijon florintov, ki je tiste čase predstavljala bajno premoženje. Poleg tega je imel 11 hiš v Ljubljani in 4 hiše v Trstu, plavže, fužine in gručine ter ogromne površine zemlje na Javorniku, v Bohinjski Bistrici, v Stari Fužini in Spodnji Radovni, ter grad Brdo pri Kranju.

Po smrti očeta je prevzel vse premoženje sin Žiga Zois, ki je znan kot geolog, botanik in literarni mecen, a napram svojim uslužbencem in delavcem nič boljši kot drugi.

Zoisi in Ruardi so se zaradi mejnikov med seboj neprestano tožarili. Njih premoženje je kopnelo, kot sneg v toplih pomladanskih dneh, advokati pa so hitro bogateli.

Zadnji iz rodu Zoisov, Mihael Angelo Zois, prvi predsednik upravnega sveta KID od l. 1869—1879

ne stanove, l. 1651 pa jim je bil podeljen naslov baronov Reichenberg in l. 1686 so bili povišani v grofovski stan.

V naslednjem stoletju pa je šla kupčija z železom bolj slabo. Radi velikega izsekavanja gozdov je nastopilo veliko pomanjkanje lesnega oglja, obrati so propadali zaradi silne zapravljenosti lastnikov, tako, da sta prišla rudnik in plavž na Savi na boben.

Buccelleniji pa so poskušali srečo še enkrat in to l. 1730, toda takrat niso bili več zadovoljni z železom, ampak so iskali v naših krajih srebrne in zlate žile. Višji rudarski sodnik Štefan Raissinger, je o tem poročal v Gradec. »Zlata in srebra na Jesenicah ne bodo našli. Kakor ti ljudje potratno živijo, bi res potrebovali takih žil, da bi se mogli vzdrževati.«

Za Buccelleniji je prevzel fužine Jernej Garzoni, ki je dobil l. 1738 plemstvo s priimkom de Hohen-

Poleg tega je imel Zois močno konkurenco zaradi uvoza angleškega, ruskega in švedskega železa in podražitve stroškov proizvodnje, ki so nastali ob zasedbi Francozov v razdobju 1797—1813 s kontribucijami, ki so požrle veliko denarja.

Tudi Zois so prišli ob vse, kar so imeli. Preostalo premoženje je l. 1869 prevzela Kranjska industrijska družba.

V tistem času so tudi Ruardove fužine in veleposestva prešla v okvir KID in tako so postali Nemci gospodarji rudnikov, plavžev in fužin v gorenjskem kotu.

Pomladi l. 1890 so stekli prvi obrati v novi Železarni na Jesenicah. Tedaj se je uveljavila železarska tradicija starih gorenjskih železarjev in njihovih potomcev. V času l. 1900—1914 je bila za železarno doba gospodarskega razcvita. Vodstvo železarne si je pridobilo za svoje kvalitetne izdelke svetovna tržišča v Mali Aziji, v Indiji, na Kitajskem in Japonskem, v Jugovzhodni Afriki v Keniji in Tanganjiki in celo v južni Ameriki na obali Tihega oceana.

Tistikrat so domači in tuji gospodarji sijajno živeli, domači delavci in nameščenci pa med tednom garali po 12, v nedeljah pa tudi po 18 ur na dan. Mladostni delavci smo v valjarnah trpeli, da bi se smilili kamnu na cesti in v cvetu let nismo imeli dejansko nič od življenja. Vseh 12 delovnih ur na dan smo vlačili po razbeljenih železnih ploščah žareče tračno železo. Pri tem tekanju so se nam noge do krvi oznojile, da smo na potu domov čestokrat hodili bosi in imeli čevlje obešene čez ramena.

V l. 1906 je bil v žični valjarni postavljen v obrat elektromotor s 600 K. S. Tedaj je začela proizvodnja valjane žice še hitreje naraščati.

Nekega dne je bila na obratni razglasni deski objavljena nova akordna tarifa, po kateri so nam bili znižani zaslužki skoraj za tretjino. Da bi ne razburjali tehničnega direktorja ing. Trappen-a med delovnim časom, smo se valjavci obeh izmen domeni, da ga v nedeljo dopoldne vsi počakamo pred

Ing. Trappen, tehnični direktor KID pred prvo svetovno vojno

Glavno pisarno in poprosimo, da bi pristal na pogajanja glede akordov. Dogovorili smo se tudi, da bo direktorja Trappen-a nagovoril takrat najboljši zanjkar, sedaj že pokojni Šimen Krivc. Trappen je res prišel — močan, velik in nedostopen kakršen je pač bil. Ko mu je Krivc omenil akord — je zarjul, da smo se vsi razbežali na vse strani. Akordne postavke so ostale iste, kot so bile objavljene in nihče se ni drznil, da bi še kaj zinil o njih.

Leta so minevala. Mimo je šla prva svetovna vojna z vsemi grozotami in težkimi gospodarskimi posledicami. Gospodarska enota KID je bila z novimi državnimi mejami raztrgana na troje. Moderni plavži, martinovke in valjarne v Škedenju pri Trstu so pripadle Italiji, žičarna in pletilnice žičnih vrvi v Bistrici na Koroškem pa Avstriji.

Tudi Železarna na Jesenicah je dobila nove gospodarje. Večina delnic KID je bila od 1919—1929 v italijanskih rokah. Upravni svet, ki mu je načeloval Alessandro Ferra, ni ničesar investiral za modernizacijo naprav.

L. 1929 je prevzel železarno Jesenice Westnov koncern. Kmalu za tem je nastopila gospodarska kriza, ki je zajela skoraj ves svet. Nastopile so re-

Viktor Ruard (1866)

dukcije in odpusti delavcev in nameščecev pri nas in drugod. Zamajale so se banke in dimniki pomembnih gospodarskih podjetij. Na deset tisoč mladih, krepkih in sposobnih ljudi je bilo brezposelnih, čeprav je bilo dela povsod dovolj. Po cestah so se pomikale skupine mladih in delavoljnih ljudi in si kar podajali kljube hišnih vrat in prosjačili za denar, ker od samega kruha, ki ga je bilo sicer dovolj, niso mogli živeti.

Takrat so se za kulisami našega gospodarskega življenja pogovarjali o demontaži jeseniške železarne. Najboljši kovinarji naj bi bili premeščeni v

kraje, kjer so vodne sile, rude in premog v bližini. Pri tem je bil zainteresiran nemški železarski kapital, še bolj pa so bili osebno zainteresirani jugoslovanski vodilni politiki in generali. Ti pa niso vprašali tisočeri železarjev, kako naj spravijo v središče države svoje hišice in male krpe zemlje.

Komaj so zadihali na Jesenicah novi plavži je vdrl v našo domovino plaz fašističnih osvajalcev, ki so nas hoteli zbrisati z obličja naše zemlje. Narod zdrav in zaveden, kakor je bil, se je uprl tujim zavojevalcem in dvignil se je vihar kakršnega ne pomni naša zgodovina.

Postali smo na svoji zemlji svoji gospodarji

Štiri leta domovinske vojne so združile vse delovno ljudstvo v osvobodilnem boju proti fašističnim zavojevalcem. Delavski razred strnjen in enoten v orožju, je po svoji znagi prevzel na svoja ramena najvažnejšo in najtežjo nalogo obnove porušene domovine in izgradnje nove ljudske države. S tem je prevzel nase nad vse važno in odgovorno nalogo obnove in izgradnje gospodarstva, v katerem je v temeljih spremenjen tudi odnos do dela.

Po nekaj letih težkih in trdih preizkušanj so prešla vsa proizvodna sredstva pod upravo proizvajalcev samih v obliki delavskih svetov in upravnih

odborov podjetij. Delavski sveti so bili izvoljeni iz vrst aktivnih članov delovnega aktiva. V delavski svet so bili izvoljeni tudi potomci starih rudarjev in železarjev ter tehniki in inženirji, ki bodo lažje upravljali svoje težke in odgovorne naloge, na licu mesta, kot so jih nekdanji tuji gospodarji v svojih oddaljenih palačah in utrjenih gradovih.

Ne delajmo si utvar! Pred nami je še dolga in strma cesta, preko katere bomo morali iti, da si bomo ustvarili trdne materialne osnove za razcvet gospodarstva in za boljše življenje nas samih in bodočih rodov.

Matija Sušnik

Zupančič Uroš:

Družbeni plan in naši novatorji

Na zadnjem zasedanju zvezne skupščine je bil sprejet družbeni plan socialistične Jugoslavije, postal je zakon za slehernega člana naše domovine.

V večtedenski razpravi so naši delavci v konstruktivni in pozitivni diskusiji iznesli tudi v sklopu našega železarskega kolektiva mnogo predlogov, ki nakazujejo, kako je treba uspešno reševati vse naloge in obveze družbenega plana. Iz diskusije je bilo jasno razvidno, da je treba za ustvarjanje stopnje akumulacije za vsako ceno povečati delavno disciplino in povečati delovno varnost na posameznih ogroženih delovnih mestih. Posebne obveze pa so si zadali v sklopu našega železarskega kolektiva naši novatorji in racionalizatorji, ki so sklenili na vseh sektorjih povečati svojo dejavnost in osvoboditi naše obratovanje od drago plačanega uvoza, surovih strojev in inozemskih strokovnjakov.

Prvi rezultati naših novatorjev so pokazali zrele in pravilne odnose do zavestne graditve socializma in industrije v državi. Naši novatorji in racionalizatorji so družno z udarniki, pokazali visoko socialistično zavest in tehnično zmogljivost, ki čestokrat dosega visoko zamejsko raven.

Poživitev dela na polju novatorstva in racionalizacije je vsekakor velik doprinos k dosegu vseh nalog družbenega plana, ki daje naši socialistični skupnosti vse možnosti osamosvojitve in stalnega višanja življenjskega standarda vsakogar, ki misli in dela pošteno. V zadnjem času se je število predloženih

izboljševalnih predlogov sicer znatno skrčilo, pač pa se je močno dvignila kvaliteta predloženih izboljševalnih predlogov, ki ne zajemajo samo delavnost našega kovinarskega kolektiva, temveč so velikega pomena za celotno industrializacijo naše mlade socialistične države. Prav gotovo pa so nam potrebni in koristni tudi predlogi drobne racionalizacije, ki nakazujejo poboljšane postopke dela na posameznih mestih.

Vse predloge bo ocenjevala komisija, avtorji pa bodo po zakonu in uredbi nagrajeni. Tudi do teh malih racionalizacij moramo spremeniti mnenje in jih upoštevati kot velike pridobitve za odstranjevanje zastojev in okvar v našem obratovanju, ki nikakor ne izkazujejo ekonomičnosti in rentabilnosti v naših obratih. Kakor so nam potrebni visoko kvalitetni novatorski predlogi, tako so zaželjeni predlogi malih racionalizatorjev. Od naših zavednih in poštenih članov kolektiva pričakujemo v bodoče veliko izboljševalnih predlogov, tehnični sektor v sklopu železarne pa naprošamo, da nudi vso pomoč samoiniciativnim, napredka željnim ustvarjalcem. Tehnično in strokovno sposobni kadri so dolžni po svoji zavesti in službeni nalogi nuditi vso pomoč in dajati stalno nove pobude in poleta sodelavcem, ki rešujejo probleme poboljševalnega obratovanja s pomočjo izboljševalnih predlogov.

V zadnjem času je bilo predloženih nekaj zelo koristnih predlogov, ki bodo brez dvoma veliko ko-

OCr-skupina obsega jekla legirana s kromom. Poznamo: OCr 1, OCr 2, OCr 3, OCr 4, OCr 12.

OW — skupina obsega jekla legirana z volframom. Najbolj znan je OW 1, ali tkzv.: srebrno jeklo.

O SIKRO-skupina obsega jekla, ki so legirana s kromom, silicijem in volframom.

MERILO-skupina obsega dvoje vrst jekel, legiranih z manganom in vanadinom, ali kromom in vanadinom.

UTOP-skupina obsega jekla, legirana s kromom, volframom, silicijem (ali brez), molibdenom itd.

BRW-skupina obsega brzorezna jekla.

Od specialnih jekel izdelujemo v naši železarni nerjaveča, kislinsko-odporna in ognje-odporna jekla oznake PROKRON, dinamo in trafo pločevino, manganško trdo jeklo itd.

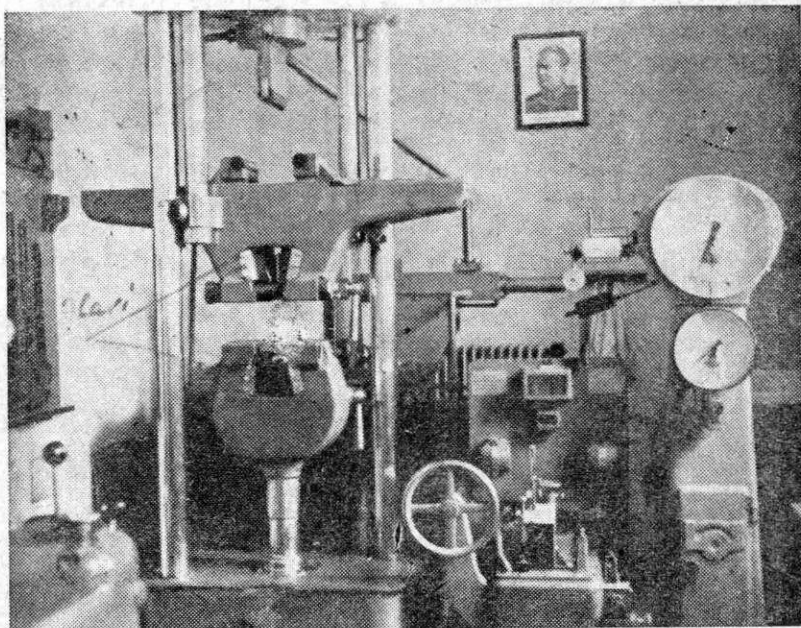
Omenimo naj, da naša železarna izdeluje nad 100 vrst jekel.

Sedaj, ko smo našli vsaj glavne skupine naših jekel, se pa povrnimo k preizkušnji. Kot že omenjeno, se ravna preizkušnje po vrsti in uporabi jekla. Konstrukcijska jekla se preizkuša na druge načine kot orodna jekla in ta zopet drugače kot specialna jekla. Upoznali se bomo predvsem z mehansko preizkušnjo konstrukcijskih jekel. Pri teh jeklih nas z ozirom na uporabo zanimajo predvsem njihove mehanske lastnosti, bodisi v izvaljanem stanju, bodisi po oplemenitvi. Mehanske lastnosti, ki jih določimo so: trdnost, tkzv. »meja raztezosti«, raztezek, zoženje preseka ali kontrakcija in žilavost. Te podatke dobimo v glavnem vse iz trgalnega preizkusa. Trgalni preizkus se izvede na posebnem »trgalnem« stroju, ki ga vidimo na sliki 1.

(Največja obremenitev, ki jo more dati naš največji trgalni stroj je 60 ton.) Obremenitev ali silo odčitavamo na manometru. Trgalni preizkus je končan, ko se proba pretrga.

Tkzv. »trdnost« dobimo, če delimo najvišjo silo, ki nastopi tik pred pretrgom, s prvotnim presekom probe. Trdnost se izraža v kg/mm^2 ; če pravimo, da ima jeklo Č 37 trdnost 37 kg/mm^2 , pomeni to, da se jeklo pretrga šele, če je obremenjen vsak kvadratni milimeter njegovega preseka s 37 kg. Trdnost je definirana kot »največji upor, ki ga nudi trgalna palica proti pretrgu pri postopno naraščajoči obremenitvi«. Podatek o trdnosti služi konstrukterju, kot osnova za računanje dopustne obremenitve neke konstrukcije.

Enako, oziroma še točneje služi v ta namen tkzv. »meja raztezosti« ali meja elastičnosti. Jeklo se pri obremenitvi na nateg razteza in sicer je raztezek do neke obremenitve elastičen, to se pravi, da se jeklo po razbremenitvi spet skrči na prvotno dolžino; nad gotovo obremenitvijo pa je deformacija plastična, to se pravi, da se sedaj raztegnjena palica ne skrči več na prvotno dolžino. V praksi pravimo, da smo prekoračili mejo raztezka. Pri trgalnem preizkusu opazimo dosego te meje po gotovih znakih in odčitamo takratno obremenitev na manometru. Izračunamo ta podatek na enak način kot trdnost in se izraža prav tako v kg/mm^2 . Pri prekoračenju meje raztezka (ki leži seveda nižje kot trdnost), začne material lezti ali teči, to se pravi, da se ob malem naraščanju obremenitve močno razteza. Zato je razumljivo, da jekla ne smemo obremeniti do te meje, ki znaša normalno ca 60% trdnosti. Pri jeklu Č 37 je meja raztezka ca 24 kg/mm^2 .

Sl. 1

Izvedba preizkusa je sledeča: iz jeklenega izdelka, ki ga hočemo preizkusiti (profil, pločevina, odlitek), se izdelata trgalna palica, ki je vedno predpisane oblike in dimenzije. Ta »proba«, kot pravimo, se vpne med glavi trgalnega stroja in podvrže postopno naraščajoči obremenitvi, dokler se ne pretrga.

Konstrukterju bi zadostovala navedba samo tega podatka, brez navedbe trdnosti, vendar pa je stara navada, da se določa predvsem trdnost; novejši predpisi pa vedno česče zahtevajo navedbo in dosego neke določene meje raztezka.

(Nadaljevanje prihodnjič.)

Minde:

Nekaj o meritvah in merilnih aparatih

Različni prirodni pojavi, kakor svetloba, zrak, toplota, trdota itd. dražijo naša čutila. Za ocenjevanje teh pojavov, odnosno teh vtisov, so potrebne meritve. Tako merimo n. pr. temperaturo zraka v sobi; če se vozimo, hočemo vedeti za brzino, za pot in čas, v katerem smo prevozili neko progo itd. itd.

Vse to lahko merimo v m, kg, °C, urah itd. Stopnja vsake merilne enote je točno določena po mednarodnih merah, ki so znanstveno dognane in sprejete po internacionalnih konvencijah. Teh vzorcev meril ali etalonov imamo več vrst, tako mednarodne, državne in kontrolne. Mednarodni etaloni so izdelani z največjo možno tehnično točnostjo in se hranijo v mednarodnem uradu za mere v Parizu.

V vsakdanjem življenju brez merjenja ne moremo več shajati. Hočemo vedeti za množino, kakovost in druge podatke materiala. Prav posebno važno pa je merjenje v tehniki, kjer je vse v tesni povezanosti in odvisnosti po določenih zakonih ali pravilih. Posebno v elektrotehniki je merjenje ena najvažnejših panog, ker hočemo in moramo vedeti za delovanje naših strojev, njihovo izkoriščenost, okvare itd. Za vse to človeški organizem nima čutila in je navezan edino na merilne aparate. Električni in magnetni tok sta nam nevidna in za elektrone smo neobčutljivi. Če pritisnemo jezik na žepno baterijo, občutimo sicer kiselkast okus na pozitivnem polu baterije. To ni okus elektronov ali pa pozitivno nabite žice, temveč delovanje kisika na koncu žice, ki se pojavlja pri elektrolizi sline. Električni tok z večjim napetostnim potencialom in malenkostno jakostjo, ki ga pustimo krožiti skozi naše telo, skrajšuje mišičevje in to krajšanje nam povzroča poseben občutek. Tudi v tem slučaju ne občutimo elektronov, nego krčenje mišičevja, kar pa tudi ne more biti osnova za merjenje električnega toka.

Nekoliko bolj kakor električne, občutimo mehan-

ske količine. Kljub temu smo v splošnem tudi pri tem popolnoma odvisni od merilnih aparatov.

V naši železarni so meritve in merilni aparati postali nujnost, ne samo pri določanju kakovosti materiala ali kot pokazatelji potrošene energije za razne proizvode, temveč so tudi velika pomoč delavcu na raznih odgovornih delovnih mestih. Vsak KW električne energije, vsaka T premoga, vsak m³ plina, prispeva k pocenitvi proizvodnih stroškov. Samo od delavca, ki pravilno rokuje z razpoložljivo energijo, ki mu jo registrirajo aparati, je odvisno izboljšanje ali pocenitev delovnega postopka. Tudi kvaliteta izdelkov se lahko drži na višini ali celo izboljša s pravilnim upravljanjem, s pravilnim odčitavanjem in pravilno uporabo merilnih aparatov, montiranih po raznih obratih. Mnogo tovaršev je, ki se zavedajo važnosti teh »živcev« v obratovanju, ki delajo noč in dan ter nadomeščajo takorekoč delavčevo oko. Treba jih je le pravilno nadzirati. Ni odveč imenovati aparat »tipalni živec«, pri plemenitjenju materiala, ker nas opozarja na pravilno delo, ekonomsko izrabo energije in s tem zasigurano dobro kvaliteto izdelka. Kako bi moral žarilec držati določeno temperaturo vložkov v peči po par ur in obenem še pravilno izkoriščati za to potrebno energijo pri več pečeh na enkrat, če mu ne bi tega dela prevzeli ali vsaj znatno olajšali aparati. Zato bi se moral sleherni tovarš na takem delovnem mestu, kjer so mu pri njegovem odgovornem delu v pomoč razni aparati, seznaniti z njimi, da bo vedel kakšne občutljive dele, kakšne napake ima in kakšno naj bo smoterno upravljanje vseh teh aparatov. Šele potem mu bodo ti aparati priraski k srcu in bo z njimi postopal tako, kakor s prijateljem, kajti le pravilno spoznavanje vrednosti takega aparata, bo rodilo zaželjene uspehe in prihranilo marsikatero okvaro in nepotrebno jezo z njimi. (Se nadaljuje.)

K 70-letnemu jubileju Gasilske čete Železarne Jesenice

Ob pripravah na proslavo 70-letnice naše gasilske čete

Letos praznuje naša gasilska četa 70-letnico svojega obstoja, nenehnega napredka in dela v dobrobit naše skupnosti.

Da gasilstvo ni samemu sebi namen, nam najlepše dokazuje prav primer ustanovitve gasilske čete v Bohinju pred 70 leti, ko je za ustanovitev dal vzpodbudo veliki požar, ki je zalotil gospodarja in delavce takratnih fužin in kovačij povsem nepripravljene in z lahkoto opravil svoje ognjeno delo.

Od takrat obstoja naša četa, ena najstarejših industrijskih čet v Jugoslaviji.

Marsikdo bi rekel, da je ta četa vse do naše osvoboditve služila le interesom mogotcev — lastnikom železarske industrije. Res je le, da je gasilska četa čuvala predvsem delovna mesta delovnim ljudem in jim s tem omogočala eksistenco in sploh možnost življenja v domači Gorenjski, da jim ni bilo treba iskati kruha drugod. To dokazuje že bežen pogled v železarsko preteklost, ko so bili vzrok pro-

padanju fužinarstva in kovačij, ki so bile v srednjem veku močno razvite, skoraj po vseh krajih Gorenjske, ravno požari. Tako je propadla železarska obrt v Železnikih, Tržiču, Kamni Gorici in drugod in nihče več je ni obnovil.

Gasilska četa, ki se je pozneje skupno z obrati preselila iz Boh. Bistrice na Jesenice, je pričela svoje delo z najbolj enostavnim gasilskim orodjem in se šele tekom 70 let modernizirala, organizacijsko in strokovno okrepila do take višine, kot jo danes dosega. Sleherni požar, ki jih je bilo precej večjega obsega in bi lahko bili katastrofalni za nadaljni obstoj železarske industrije na Jesenicah, je vedno znova pokazal kako važna je izvežbana, disciplinirana in dobro opremljena gasilska organizacija. Sleherni požar je dal tudi vzpodbudo, da se je oprema modernizirala in od slehernega gasilca se je zahtevalo čim popolnejše strokovno znanje.

Čestokrat slišimo marsikaterega, ki govori o ga-

silstvu kot o balastu, skratka o »nebodigatreba«. Od slehernega člana našega kolektiva zahteva skupnost proizvodnjo, torej izdelke, kilograme, kakovost itd., menda pa za gasilsko organizacijo ne velja kot merilo njenega dela število požarov in pogojišč?

Preteklost naše gasilske čete zasluži, da se je ind. gasilska četa z načelnim odobrenjem Upravnega odbora in glavnega direktorja železarne tov. Ropreta Viktorja, odločila, da 70-letnico svoje ustanovitve čim svečaneje proslavi.

Omeniti hočemo namen proslave in cilj, ki ga nameravamo z njo doseči.

S proslavo hočemo in moramo dati poudarka zgodovinski preteklosti in pomembnosti gasilstva, hočemo in moramo pa tudi pokazati diferenciacijo med gasilstvom v bivši in naši novi socialistični Jugoslaviji.

Prikazati hočemo, da gasilstvo ni vrtna veselica, tombola itd., temveč, da se naš gasilec zaveda nalog, ki mu jih je poverala skupnost in se za to nalogo strokovno in politično uri in vzgaja. Prikazati hočemo tudi, da so gasilske vrste tesno povezane s kulturnim udejstvovanjem širokih delovnih množic in si kulturnega razvedrila tudi žele.

Da pa bi bila naša proslava tudi manifestacija gasilstva celotnega okraja Radovljice in sosednjih okrajev, smo k sodelovanju povabili tudi Okrajne in Republiško gasilsko zvezo. Program strokovnega dela proslave je obsežen. Naša želja je, da vsa prijavljena gasilska društva tudi nastopijo in s tem pokažejo disciplino in strokovno izvežbanost. Med proslavo hočemo pomeriti svoje sile! S skupnimi vajami, pri katerih bo sodelovala tudi v celoti PLZ in reševalci pa bomo nazorno prikazali, da smo pri-

pravljani čuvati naše težko izvojevane pridobitve NOB in današnje socialistične izgradnje pred slehernim napadalcem na našo neodvisnost in našo graditev.

Nujna novost, ki jo bomo ob priliki naše proslave 70-letnice ustanovitve izvedli — verjetno prvi v vsej Jugoslaviji — in s tem dali proslavi tudi strokovno poučni pomen, bodo referati in diskusija po načelni temi: Požarnovarnostni ukrepi v industriji. Naša želja je, kar bodo brezdvoma z veseljem sprejeli vsi gasilski strokovnjaki širom Slovenije, pravtako pa tudi Republiška gasilska zveza, da se na debatni dan pripravijo in sodelujejo vsa gasilska društva, ki se bodo udeležila naše proslave, da z izmenjavo izkušenj in mnenj obogatimo gasilstvo kot posebno tehnično stroko.

Na našo proslavo se že dalj časa temeljito pripravljamo in z velikim zadovoljstvom lahko ugotovimo, da vsi gasilci naše čete in sleherni tovariši našega kolektiva z veseljem in vestno sodeluje, kar je tudi porok, da bo naša proslava tako uspela, kot smo si jo zamislili. Zavedajmo se, da smo si zadali veliko nalogo, ki bo zahtevala od nas vedno več požrtvovalnosti, vaj, discipliniranosti in organizacijskega dela. Lahko pa smo prepričani, da bomo vse te naloge izvedli in morebitne težave ob vsestranskem sodelovanju in pomoči našega kolektiva, Delavskega sveta, Upravnega odbora, Sindikata in političnih organizacij v železarni in na terenu lahko premagali ter s proslavo 70-letnice ustanovitve gasilske čete v Bohinju dostojno manifestirali našo socialistično zavest in pripravljenost v vsakem trenutku braniti in čuvati našo skupno lastnino.

M. M.

S U Š N I K

Tvorci naše železarske industrije

M A T I J A

ROZMAN JANEZ STAREJŠI IN MLAJŠI

Rozman Janez, po domače stari Padar, je bil tvorec ene najstarejše železarske družine, ki ima

Rozman Janez ml.

danes močno zraščene korenine po vsem železarskem revirju.

Rodil se je 21. 1. 1844 v Stari Fužini, ki je dala

naši železarski industriji lepo število izbornih valjavcev, topilcev in kovačev. Kot mnogo drugih bohinjskih kmetskih fantov in mož je tudi on pustil plug, koso in sekiro in moral iti v tovarno na delo, da je mogel preživljati svojo družino. Nekaj let je delal v Stari Fužini, kasneje pa v železarni v Bohinjski Bistrici. Ko je ta pogorela, se je l. 1890 preselil na Jesenice. Zaposlen je bil nekaj let v martinarni, pozneje je postal predelavec pri škarjah in to ostal do svoje smrti l. 1923. Na poti v službo se je na cesti zgrudil in v nekaj minutah preminul.

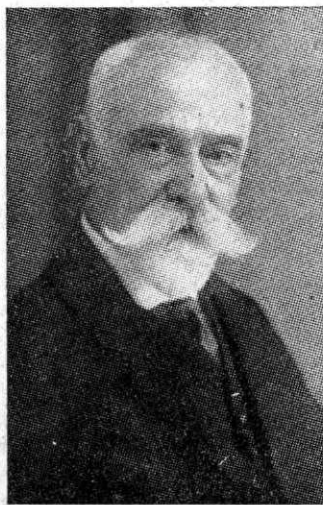
Njegov najstarejši sin Janez se je rodil l. 1869 na Stari Fužini. Ko je bil 11 let star so ga s paše poklicali v Železarno. Leta 1890 je tudi on prišel v jeseniško železarno na delo.

Dolga leta je kot predprogar valjal caglje v žični valjarni, kasneje pa je delal v hladni valjarni vse do l. 1938, ko je bil po 58 letnem službovanju upokojen.

Janez Rozman mlajši je bil stasite postave, močnih brk, ki jih je nosil v svojih najlepših moških letih. Zapustil je veliko družino, med njimi celo vrsto močnih fantov od katerih se štirje še uspešno udeležujejo v naši železarski industriji.

Vilfan Josip

Starejši sodelavci se gotovo še spominjajo markantne pojave prokurista in glavnega blagajnika Vilfana, ki je tekom 42 letnega delovanja dal poslovanju jeseniške železarne svoj pečat marljivosti, reda in točnosti enega vodilnih nameščencev industrije.

Rodil se je na Reki l. 1854, kjer je bil oče državni uradnik. Ko je oče umrl, je mati sama skrbela za svoje otroke, ker ni prejela nobene pokojnine. Ko je v Ljubljani absolvirala Mahrovo trgovsko šolo, je l. 1871 nastopil službo pri „Parnem mlinu“, katerega ravnatelj je bil Carl Luckamnn, obenem generalni direktor Kranjske industrijske družbe. Vilfan se je leta 1890 preselil na Jesenice, kjer je ostal do svoje upokojitve, l. 1934. Skupaj je bil zaposlen pri istih gospodarjih polnih 63 let.

Skoraj vse življenje je posvetil železarski industriji in do visoke starosti je čuval njeno premoženje, kot punčico svojega očesa. Skromen in varčen kot je bil, je ob svoji upokojitvi poklonil lep znesek denarja za jeseniške občinske reveže.

Zaveljcina Šimen

Eden najstarejših sodelavcev, Zaveljcina Šimen, mi je pred leti pripovedoval: „Rodil sem se l. X. 1860 na Jesenicah. Ko sem bil star 6 let, sem šel h Kovaču (Klinarju) služiti za pastirja, kjer sem ostal 5 let. Potem so me vzeli k ekonomatu, kjer sem eno leto vozil z volom, nato pa so me sprejeli na delo v cegarco, kjer sem dve leti prevažal z vzpenjačo grodl. Takrat sta bila v cegarci za mojstra Branke Vincenc in Torkar Peter.

Ko sem bil 14 let star, me je spravil moj stric Zaveljcina Janez, ki je bil ključavničarski mojster, v mehanično delavnico, ki je imela prostore v hiši števil. 2 na Stari Savi, v kateri stanuje upokojenec Glavič Franc. Takrat je bilo zaposlenih šest ključavničarjev. Učil sem se štiri leta. Pozneje je bila mehanična delavnica pre-

seljena v nove prostore, ki so bili v bližini žičarne.

V tistih časih je slovel kot zelo dober kovač že davno umrli Legat Jože, ki me je vzel k sebi za kovaškega pomočnika. Toda kmalu sem moral iti na delo k rudniku na Zelenico, kjer sem bil zaposlen šest let. Takrat je bil za rudniškega upravitelja inž. Fessl. Tistikrat sem se tudi oženil, stanoval sem pri Jurežu na Jesenicah.

Z Zelenice so me premestili nazaj na plavž na Stari Savi. Takrat je bil direktor fužin na Stari Savi inž. Lambert vitez von Pantz, ki me je poslal v Petrovo goro na Hrvaškem, kjer sem delal tri mesece kot ključavničar. Od tam sem bil poslan k Glanzmannu v Tržič, kjer sem se specializiral v pletenju debelih prejnatih vrvi. Pozneje me je inž. Höckel vzel nazaj na Jesenice, kot pletilca žičnih in prejnatih vrvi. To stroko dela me je že prej priučil moj stric Janez Zaveljcina. Ko so l. 1885—1890 gradili na Jesenicah martinarno, valjarno in predelovalne obrate, sem jaz izdelal vse vrste vrvi. Dnevno sem delal od 12—16 ur, v nedeljah pa od treh zjutraj do opoldne, včasih pa tudi po 24 ur.

Poleg dela v železarni so me pošiljali tudi v Sotesko in v Bohinj, kjer sem na vzpenjačah montiral žične vrvi, po katerih so spuščali les v dolino. Prva leta sem zaslužil 1 gld 50 krajcarjev, pozneje pa od 2 do 3 gld na šiht. Če pa sem delal izven Jesenic, pa sem poleg plače še dobil nekaj zraven.

Ko so gradili sedanjo menahično delavnico, smo nekaj časa delali pri svečah, pozneje pa pri petrolejkah.“ (Od tedaj je minulo že okoli 50 let. Op. M. S.)

„Tam, kjer je sedaj tovarna“, je nadaljeval, „je bila pred 70 leti mala trata, drugače pa sam skalovit in zgrbančen svet, obraščen z drevjem in grmovjem. Na trati je bilo nekaj sadnih dreves, nižje doli proti stari Markežovi hiši pa je stal orjaški borovec, ki je imel okoli 150 cm premera. Ob cesti pa so stali Robičevi, Markotovi in Smukovi orehi.“ (To je bilo v bližini sedanje tovarniške železniške kurilnice in delavnice, op. M. S.)

S tem je stari Šimen Zaveljcina končal svojo dolgo življenjsko pot. V železarni je delal polnih 60 let. Ko sem se l. 1944 z njim razgovarjal, je bil star 84 let. Ob slovesu je še pripomnil: „V penzjonu m'je dovčas, t'ko, da se nimam nkamer djet. Če b' pome posval, b' šu koj spet na dev. Samo to b' še rad dočakov, da b' biv kmav konc te vojske, da b' spet dobiv mav dobrga vina in mav ta pralga kofeta.“

*

Vsi rudarji in železarji, navedeni v tem sestavku, so razen Lavtičarja Vincenca že vsi legli k večnemu počitku. Bila jih je zelo dolga vrsta znanih in nezanih, ki so v dolgih desetletjih ustvarili to, kar danes imamo. Te besede so namenjene vsem, ki so odšli in se jih še spominjamo in tudi tistim, katerih obliče je že zabil čas.

4

Gradnja hidrocentral v svetu in pri nas

Po prvi svetovni vojni se je tehnika hidrogradnje hitro in močno razvijala. Ne samo z iznajdbo turbine »Kaplan«, temveč je tudi razum in volja človeka posegla tako daleč, da je lahko diktirala vodni režim na rekah. Kakor v vseh tehničnih problemih, tako tudi v vodogradnjah in vodogospodarskih načrtih prednjačijo Združene države Amerike. Eden od najsijajnejših in največjačnejših posegov v urejevanje vodnega režima je vodogospodarska ureditev pokrajin Kalifornije in Arizone. Na vzhodu meji Kalifornijo reka Colorado, na zapadu pa Tihi ocean. Tri osmine te dežele je visoko gorstvo, tri osmine je pustinja, ena osmina neobljudena stepa in samo ena osmina je obdelovalne zemlje. Glavno mesto Los Angeles leži na obali Tihega oceana, južno od gorovja Sierra Nevada. Kotlina mesta Los Angeles ima 6.000 km² površine, mesto samo pa pokriva 60 km². Od leta 1900—1935 je naseljenost mesta narasla od 100.000 na 2.500.000 prebivalcev. Če bo naseljenost rasla z isto intenziteto, bo v bodočih 50 letih mesto imelo 9.000.000 prebivalcev. Gotovo je, da ni lahek problem tako ogromno mesto zakladati z zadostno pitno vodo, zlasti ob dejstvu, da je vsa širša okolica, kakor tudi vsa dežela, brez vodnih izvirov in studencev. Poleg tega je v Ameriki poraba pitne vode na enega prebivalca skoraj trikrat večja kot v Evropi. Evropski normativ določa za eno osebo do 200 l vode na dan, dočim v Združenih državah znaša poraba vode na eno osebo 600 l na dan. Po gornjih podatkih bo znašala letna poraba pitne vode po preteku pedesetih let za imenovano mesto cca 2 milijardi m³ vode. Sprva so dobivali pitno vodo iz raznih talnih vodnjakov s pomočjo črpanja. Ta način je kril potrebe do leta 1913. Po tem letu so zajeli vse izvore v gorovju Sierra Nevada, ki se razprostira severno od mesta. Ta vodovod se imenuje Owens Valley in je letno dovajal 350 milijonov m³ vode. S pomočjo tega vodovoda so krili potrebe do leta 1930. Po tem letu so pa stali pred težkim problemom, kje dobiti nove vire pitne vode. Edini vodni vir je bila reka Colorado, ki je oddaljena 350 km od mesta. Med reko Colorado in mestom Los Angeles so pa velika gorstva tudi do višine 1350 m ter pustinja in stepe. Toda, če se je hotelo mesto založiti z zadostno pitno vodo, so morali tehniki ugrizniti v ta težavni problem in tako je nastal dosedaj največji vodovod na svetu. Vodovod Colorado ima dolžine 350 km, voda se zajema na reki Colorado na Parker pregradi. Notranji premer vodovodne cevi oziroma rova je 5,90 metrov. Prva tretjina dožine vodovoda je speljana v odprtem kanalu, druga tretjina v zaprtem kanalu in ena tretjina po rovu. Ves vodovod je dimenzioniran tako, da daje 42 m³ pitne vode na sekundo. Gotovo bo koga čudilo, da je del vodovoda speljan po odprtem kanalu. Vsa voda, ki se direktno črpa iz reke Colorado, se zbira v odprtem bazenu Cajalco, ki je oddaljen cca 70 km od mesta, se nato filtrira, čisti in ohladi na potrebno temperaturo in se nato dovaja mestu po treh glavnih cevovodih. Parker pregrada je v spodnjem toku reke Colorado ter je

visoka 83 m. Gradnja tega vodovoda je veljala cca 350 milijonov dolarjev. Črpalke, ki potiskajo vodo preko raznih višinskih ovir porabijo letno 2 milijardi kWh ter je cena za 1000 m³ vode 30 dolarjev ali 0,03 dolarja la 1000 l vode.

Zagotovitev pitne vode mestu Los Angeles in bližnjim ostalim mestom, t. j. Santa Monica, Torrance, San Marino, Pasadena in Burbansk je bil eden izmed glavnih vzrokov ureditve vodnega režima na reki Colorado. Brez te ureditve vodnega toka temu mestu ne bi bila zajamčena zadostna pitna voda, ker bi hitro se spreminjajoče vodno stanje reke povzročalo ogromne težave pri črpalnih napravah.

Drugi povod za ureditev vodnega režima na reki Colorado je bila potreba namakanja doline Imperial, ki leži delno v Kaliforniji, delno pa v Mexiki, to se pravi na meji med USA in Mexiko. Dolina Imperial meri cca 4500 km². Do ureditve kanala za namakanje je bila samo mala površina te doline rodovitna, z zgraditvijo Imperial kanala pa se je površina obdelovalne zemlje povečala za 2700 km². Z zgraditvijo All-Amerika kanala se je pa pridobilo še nadaljnjih 1500 km² obdelovalne zemlje. Ta dva kanala odvezemata vodo reki Colorado pri pregradi Lahanton in dovajata po 420 m³ vode na sekundo za namakanje. Stroške za gradnjo teh dveh kanalov sta prispevali Združene države Amerike in Mexiko.

Kot tretji vzrok ureditve vodnega režima reke Colorado pa je bila reka sama. Reka Colorado je dolga cca 2.000 km in zbira vse odločne vode padavinskega območja visokogorske pokrajine Rocky. Izliva se v Kalifornijskem zalivu v morje. V dolžini 900 km od izliva navzgor praktično reka nima nikakega pritoka razen reke Gila. Reka Colorado je tipična visokogorska reka s poletnim visokovodnim in zimskim nizkovodnim stanjem. Najvišja voda nastopa v mesecu juniju in juliju in znaša 3500 do 5000 m³ sek. Ob velikih poplavah pa doseže tudi 10.000 m³/sek. Srednji letni vodostaj je 670 m³/sek. Ako primerjamo to reko z Renom oz. z gornjim tokom Rene, ima Colorado polovico manj vode, toda radi velikih poplav je še enkrat bolj opasna. Ob izlivu reke Gila tok reke Colorado mahoma preide iz gorskega v nižinski. Taka hitra sprememba ima za posledico, da na tem prehodu reka odlaga ogromne množine gramoza in blata, kar znaša letno 125 milijonov m³, tako, da se dno reke stalno dviga. Danes je dno reke v državi Mexiko zadnjih 100 km pred izlivom v morje dvignjeno za 9 m nad terenom doline Imperial. Vsakdo si lahko predstavlja, kakšne opasnosti so nastopile ob velikih poplavah, ko je reka predrila nasipe in preplavila bregove. Tako je od leta 1909 do leta 1935 svojo strugo prestavila za cca 40 km proti zapadu.

Zagotovitev pitne vode mestu Los Angeles, namakanje doline Imperial in preprečitev velikih poplav v spodnjem toku reke so zahtevale ureditev vodnega režima, ker brez te ureditve so vse navedene naprave v nevarnosti in onemogočeno njihovo obratovanje.

Obvestilo vsem članom sindikata o planiranju oddihov

Predsedstvo Sindikata Železarne Jesenice je na eni izmed svojih sej razpravljalo o pomoči poedincev pri izkoriščanju letnega dopusta in oddihov in planiranju istih.

V zvezi s tem obveščamo vse člane sindikata in sindikalne podružnice in odbore, da takoj izdelajo plan oddihov svojih članov in sicer:

1. Koliko članov in kje žele preživeti svoj oddih v sindikalnih domovih (Mežaklja, Crikvenica in centralni sindikalni domovi).

2. Koliko članov in kje žele preživeti svoj oddih v ostalih turističnih in letoviščarskih domovih.

3. Koliko članov želi svoj oddih preživeti pri svojcih, znancih ali drugače.

4. Kdaj in koliko časa namerava preživeti svoj oddih kjerkoli po treh zgornjih točkah.

5. Obenem je treba prijaviti za vse zgornje točke tudi svojce (ženo in otroke), ki bodo deležni oddiha.

Vse te podatke naj člani v lastnem interesu nemudoma javijo sindikalnim odborom ali podružnicam, sindikalna organizacija pa naj jih takoj zbere in predloži Tovarniškem odboru.

Pension v naših sindikalnih domovih bo znašal okroglo 330 din dnevno. Počitniški dom v Crikvenici je preurejen in bo v njem zagotovljena samo določena kapaciteta 50 ljudi, tako, da bo preprečena prenatrpanost in vsakemu zasiguran resničen oddih. Omogočena bo tudi redna ali priložnostna zveza z avtobusom do Crikvenice in nazaj.

Pension v naših domovih je znatno nižji od pensionov drugod. Za otroke so zagarantirani primerni popusti.

Na podlagi prijav bo Tovarniški odbor nudil tudi brezplačen sindikalni oddih ali finančno pomoč res zaslužnim in najdelavnejšim članom sindikata, ki so socialno šibki ali ogroženi.

Prijavijo naj se tudi skupinski izleti v naše letoviščarske ali znamenite kraje, ki jih nameravajo organizirati obrati ali oddelki. Prijavijo naj in planirajo kraj in čas izleta in število udeležencev. Sindikat bo tudi za te izlete nudil ugodnosti in finančno pomoč.

Pohitite s prijavami in si že sedaj zasigurajte svoj letni oddih. Naknadne in zapoznele urgence in želje se ne bo upoštevalo.

Vse informacije dobite pri sindikalnih odborih in podružnicah.

**Tovarniški odbor sindikata
metalurških delavcev
Železarne Jesenice**

Seznam zakonskih predpisov

ki so izšli v »Službenem listu FLRJ« od 7. II. do 12. III. 1952:

»Službeni list« št. 13 iz dne 13. februarja 1952:

- Uredba o čuvanju arhivskega materiala
- Navodila o zbiranju, čuvanju in začasnem shranjevanju arhivskega materiala.

»Službeni list« št. 20 iz dne 20. februarja 1952:

- Uredba o izvajanju statistične poročevalske službe pri volitvah delavskih svetov v gospodarskih podjetjih.
- Uredba o obveznih mesečnih in letnih poročilih industrijskih podjetij in o načinu zbiranja teh poročil.
- Uredba o preskrbi s kurivom.
- Obvestilo o določanju volilne pravice za volitve delavskih svetov gospodarskih podjetij.

»Službeni list« št. 10 iz dne 5. marca 1952:

- Uredba o osnovnem poslovanju gospodarskih podjetij.
- Pravilnik o finansiranju fizkulturnih organizacij.
- Odlok o odreditvi skrajšanega delovnega časa za gotova dela v kovinski industriji.
- Navodila v zvezi z uredbo o osnovnem poslovanju gospodarskih podjetij.

»Službeni list« št. 11 iz dne 7. marca 1952:

- Uredba o razdeljevanju plačnega fonda in o zaslužkih delavcev in uslužbencev gospodarskih podjetij.
- Uredba o prepovedi zaposlitve žene in mladine na odrejenih delovnih mestih.

»Službeni list« št. 12 iz dne 12. marca 1952:

- Obvezno tolmačenje člena 21 Zakona o inspekciji dela.
- Uredba o zbiranju dokumentov za dokazovanje delovnega staža in o ustanavljanju in sestavi komisije za ugotavljanje delovnega staža.
- Popravki Uredbe o osnovnem poslovanju gospodarskih podjetij.

Uredništvo »Železarja« bo v bodoče redno prišlo obvestilo o važnejših uredbah, ki izidejo v »Službenem listu FLRJ« in republiškem »Uradnem listu« in so važne tudi za našo Železarno. S tem hočemo olajšati delo funkcionarjev in vseh, ki se zanimajo za našo zakonodajo in jim s tem dati napotke, kje naj iščejo za svoje delo osnovo v zakonskih predpisih in uredbah. Obenem uredništvo »Železarja« naproša vse forume, urade in organizacije, da sami javljajo o izidu posameznih važnejših uredb in zakonov in s tem pomagajo uredništvu z istimi seznanjati vse naše delavstvo. Na vprašanja prav iz naše zakonodaje pa bo uredništvo odgovarjalo v rubriki »Vprašaj — dobiš odgovor«.

Brez nas nima nihče pravice odločati o usodi Trsta!

KULTURA IN PROSVETA

DVA JUBILEJA KULTURNO-PROSVETNEGA DELA NA JAVORNIKU

Pred kratkim so slavili kulturno-prosvetni delavci železarskega Javornika lep in pomemben praznik. Na jubilejni proslavi koroške narodne spevoigre »N'mav čez izaro« so podelili spominski diplo-

Julij Sorgo

mi dirigentu godbe na pihala in orkestra tovarišu **Sorgo Juliju** za 32 let požrtvovalnega dela na področju glasbe in režiserju, enemu najstarejših delavcev na odrskih deskah v gorenjskem kotu tovarišu **Francetu Osenku**, ki slavi 30 let uspešnega dela na odru.

Julij Sorgo spada v vrsto tistih kult.-prosv. delavcev, ki imajo največ zaslug za razgibano kulturno-prosvetno življenje na Javorniku. Pred 32 leti je tov. Sorgo začel z delom kot godbenik, z vso vnemo pa se je lotil dela po osvoboditvi, ko je bil med prvimi pobudniki za ustanovitev godbe na pihala. Da so javorniški godbeniki, kakor tudi člani orkestra, dosegli pod njegovo taktirko tako velike in pomembne uspehe, je v veliki meri njegova zasluga, saj je posvečal vsestransko skrb in pozornost predvsem vzgoji mladega kadra. To dejstvo potrjujejo mladi godbeniki, ki se že nekaj let pridno udeležujejo pri javorniški godbi in obetajo še novih lepih uspehov. Številni njegovi učenci že več let tudi z uspehom posečajo študije na glasbeni šoli v Ljubljani.

Tov. Sorgo je dosegel pomemben napredek pri društvenem orkestru, ki ga vodi že več let, svojo nalogo pa je uspešno opravil pri izvedbi spevoiger »Planinska roža« in »N'mav čez izaro«.

France Osenk zavzema vidno mesto pri delu javorniške igralske družine, saj od osvoboditve pa do danes ni bilo odrskega dela, kjer ne bi vsestransko in požrtvovalno sodeloval bodisi kot režiser ali igralec. Pred nekaj tedni je minilo 30 let odkar je stopil prvič na odrske deske, ko je bilo odrsko delo na našem podeželju še zelo skromno. S svojim

odrskim delom je tov. Osenk začel na majhnem podeželskem odru v Mojstrani. Igrali so »Pri Hrastovih« v režiji tov. Jegličeve iz Radovljice, sodeloval pa je tudi tov. Cesar Janez — nestor današnje ljubljanske Drame. Odrsko delo, ki ga je opravil tov. Osenk na odru je precejšno. Kljub težkim pogojem, saj se je odrsko delo takrat razvijalo ob petrolejki in ni bilo na razpolago nikakršnih pripomočkov in rekvizitov s katerimi razpolagajo odri igralske družine v današnjem času, je tov. Osenk neumorno in hkrati uspešno deloval na gledališkem polju ter postavil na oder med drugim tudi Špicarjevo »Miklovo Zalo« in Linhartovega »Matička«. Nekaj let pozneje je bil tov. Osenk med aktivnimi gledališkimi igralci na Jesenicah, kjer je med drugimi vlogami posebno uspešno odigral vlogo »Dolefa« v Jurčičevem »Desetem bratu«. Končno je tov. Osenk prišel na Javornik, kjer ga spet najdemo med odrskimi delavci, po osvoboditvi pa se je z vso vnemo lotil dela na odru. Dolgoletne izkušnje in prodobljeno znanje je skrbno prenašal na svoje odrske sodelavce in tako s številnimi koristnimi nasveti prispeval k vedno večjim uspehom javorniške igralske družine. Nedvomno je tovariš Osenk dosegel največji uspeh po osvoboditvi z režijo koroške narodne spevoigre »N'mav čez izaro«. V to delo je tov. Osenk vložil ogromno truda in naporov in hkrati dokazal, da je kos tudi težjim in zahtevnejšim odrskim delom.

Franc Osenk v vlogi Dolefa v »Desetem bratu«

Jubilantoma Juliju Sorgotu in Francetu Osenku želimo novih uspehov na kulturno-prosvetnem polju, k dosedanjemu delu pa jima iskreno čestitamo!

Edo Žagar

FIZIKULTURA IN ŠPORT

LEP USPEH NAŠIH ŠPORTNIKOV

Sindikát železničarjev Višarji (Italija) je 23. marca t. l. organiziral velike smučarske mednarodne tekme v alpski štafeti. Na startu se je javilo 26 elitnih ekip Avstrije: P. S. V. Villach, E. S. V. Villach; Nemčije: S. F. München, E. S. F. Muenchen, dalje 20 italijanskih, med njimi 4 vojaške in 3 financarske ter 2 jugoslovanski ekipi: SD Enotnost iz Ljubljane in DŠD Joža Gregorčič, Jesenice.

Ekipa so sestavljali trije tekmovalci, ki so morali

preteči, ravnino, vzpon in spust. Kot zmagovalci so bili predvideni Italijani ali Avstrijci. Za presenečenje pa je poskrbela ekipa DŠD Joža Gregorčič, ki si je v postavi: Knific Jože, Pogačnik Tone in Hutar Zvone priborila častno prvo mesto in s tem krasni prehodni pokal in pokal v trajno last kot darilo prvi inozemski ekipi. Vrlim mednarodnim tekmovalcem k velikemu uspehu iskreno čestitamo in želimo, da si prehodni pokal priborijo v trajno last.

J. A.

Zmagovalci
mednarodnega
smučarskega
tekmovanja
v Italiji

Foto: France Torkar

DOMA

Delo tehniškega muzeja

V začetku meseca marca so se na povabilo upravnega odbora Tehniškega muzeja Jesenice zbrali v Kazini na Jesenicah predstavniki lokalne ljudske oblasti, Tehniškega muzeja Slovenije, predstavniki rudarskega in metalurškega instituta, zavoda za varstvo zgodovinskih in kulturnih spomenikov, univerzitetni profesorji, predstavniki direkcije, delavskega sveta in upravnega odbora Železarne Jesenice, tehniki in inženirji, prosvetni delavci in stari železarji, ki so dolga desetletja vlivali, valjali, kovali in oblikovali železo in jeklo, z namenom, da se med seboj pogovorijo o načrtnem znanstvenem raziskovanju na določenem ozemlju, na katerem so bili nekdaj rudniki in kmetski plavži.

Vse došle goste in domače sodelavce je pozdravil predsednik upravnega odbora Tehniškega muzeja, Jesenice, tov. Franc Torkar ml., tajnik tov. Miloš

Magolič, pa je podal pod naslovom »Pot od zbirnega urada do tehniškega muzeja«, izčrpno poročilo o izvršenem delu upravnega odbora in ožjih sodelavcev v teku poldruga leta.

Program znanstvenega dela na terenu in v laboratorijih je izčrpno obdelal zgodovinar in znani mojster umetniške fotografije, tov. Slavko Smolej, ki je napisal tudi daljšo strokovno razpravo o tem področju.

Tov. Smolej je v dobri uri to snov temeljito obdelal in ob koncu zaključil:

»Namen Tehniškega muzeja je zbrati najstarejša tehnična proizvodna sredstva, zbrati vse mogoče predmete od prve rudarske leščerbe dalje in vse, kar je pred davnimi leti rudarjem in železarjem služilo pri delu in v zasebnem življenju. Pregledati moramo stare jame, bogaštvo na kameninah in priključiti moramo tudi paleontološki razvoj, ki bo gotovo mnogo koristil tudi našim dijakom. Naš namen je v l. 1952 odkriti mesta takozvanih slovenskih primitivnih kmečkih peči. Ker je naš delokrog zelo velik,

smo se odločili pričeti z raziskovanjem v predgorju Kočne in Golice od Lepenc preko Pristave, Pustega rovtja, Križevcev, Savskih jam, Sv. Križa do Zakopišča. Treba bo vprašati stare kmete, kje so dobili žlindro, kje so morda sledovi nekdanjih kmetijskih peči in kovačij.

Treba bo poiskati nahajališča žlindre, jih vrisati v katastrske mape, na žlindri pa se morajo izvršiti potrebne analize in na podlagi izvršenih analiz pristopiti k poskusnim raziskovanjem tega ozemlja, kajti tam, kjer je žlindra, morajo biti v bližini tudi razvaline. Če bo naš tehniški muzej urejen tako, kot si mi želimo, ga bomo lahko pokazali vsaki delegaciji iz tu ali iz inozemstva in dokazali, da naše rudarstvo in železarstvo ni od včeraj in, da obstoja tisočletja.

Predsednik Tehniškega muzeja Slovenije v Ljubljani, univ. prof. ing. Ciril Rekar je prinesel pozdrave ministra Franca Leskoška in Borisa Zihlerla. Zahvalil se je tov. Smoleju za izbrano predavanje. Povedal je, da so ugotovili, da se je v naših slovenskih krajih pretalilo v zadnjih 3000 letih preko 20—25 milijonov ton železa. Po teh orheoloških podatkih je razumljivo, da nam danes rude primanjkuje. Vzgoja naše mladine mora sloneti predvsem na poznavanju naše gospodarske zgodovine, ki jo do sedaj sploh nimajo. Naša dolžnost je, da zainteresiramo vse ljudstvo prav na teh stvareh, kajti poznavanje našega razvoja in tehnično znanje mora postati splošno last vsega ljudstva.

Naša skupna in velika naloga bi bilo ugotoviti kakšna je bila primitivna »slovenska peč«. Poiskati moramo za celo vrsto tujih izrazov naše slovenske, ki so se izgubili ali zamrli. Tako smo n. pr. slišali

Foto: Slavko Smolej

Odkopavanje razvalin srednjeveškega plavža v Nomenju, ki ga je l. 1938 odkril prof. Šmid

mad zbran za muzej poveča naše narodno premoženje, da je valuta za našo državo in da nam bodo zanj hvaležni pozni potomci. Zato je treba zainteresirati na zbiranju teh predmetov vse naše ljudstvo od najmlajšega pionirja do starega očanca, ki še marsikaj pomni, kar je škoda, da bi se prepustilo pozabi. V ta namen se bo osnovalo društvo prijateljev tehničnega muzeja s širokim programom dela v katerega bodo pritegnjeni predstavniki ljudske prosvete, ljudske tehnike in krajevnih odborov ter vsi, ki žele sodelovati pri rasti tehničnega muzeja.

Tajnik TMS tov. Mohorič je naznačil v zvezi s finančnim planom potrebo po preimenovanju Tehniškega muzeja na Jesenicah v Zbirni center Tehniškega muzeja Slovenije, ki bo kot tak tudi dobival vse potrebne kredite za svoje delo. Društvo prijateljev Tehniškega muzeja bo moralo dobiti široko popularizirano obliko. Članarina ustanovnih in podpornih članov bo tudi podpora našemu delu. Dolžnost lokalnih forumov je razumljivo, da tudi oskrbijo primerno finančno pomoč.

Direktor zavoda za varstvo kulturnih in zgodovinskih spomenikov v Ljubljani tov. Turnher Edo je čestital k doseženim uspehom in izrazil željo za čim tesnejše sodelovanje in pomoč.

Za predmete, ki so zbrani je nujno treba najti primerne prostore. Vprašanje prostora delo ne sme ovirati. V vseh krajih, kjer so že muzeji, je bila izbira prostorov za muzej enostavna. Najprimernejše okolje so stari gradovi in graščine. Upajmo, da se bo tudi na Jesenicah to vprašanje ugodno rešilo in da bo čimprej tehniški muzej dobil svoje prostore v Ruardovi graščini. Dolžnost vseh oblasti in organi-

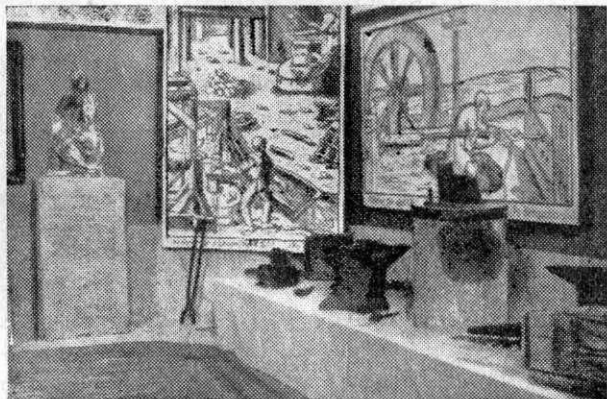

Foto: Slavko Smolej

Pogled na del razstavnega prostora Tehniškega muzeja v telovadnici osnovne šole

za »frišarice« lep slovenski izraz presnovka v dravski dolini. Osvetliti je treba še celo vrsto problemov, kot so n. pr. kovačije bakrenih kotlov, 200 po številu, pri Lokavcu v Ajdovščini, ki delajo še danes tako kot so pred 100 leti. Obdelati je tudi treba vprašanje steklarstva pri nas, saj so od nas steklo nekdanj kupovali celo Čehi.

Delo Tehniškega muzeja na Jesenicah je vse hvale vredno. Storilo se je več, kot je bilo v danih pogojih mogoče. Zavedati se moramo, da vsak ko-

zacija je, da to vprašanje razmotrijo in vzamejo v obzir.

Tov. ing. Torkar je potrdil važnost in pomembnost muzejskega dela in naglasil, da mora biti vodilna misel pri tem sledeča: **Ni napredka v proizvodnji brez poznavanja proizvodnega procesa v zgodovini.**

Tov. Beguš je obrazložil nadaljnje delo Tehniškega muzeja, ki so bo pri zbiranju razvijal v treh smereh: proizvodna sredstva, komercialni razvoj in socialni razvoj. Za tako obsežno delo pa je poleg ljubezni do dela potrebno tudi znanje. Prav in potrebno bi bilo, da se organizirajo tečaji, na katerih bi strokovnjaki za muzejsko delo dali potrebne instrukcije.

Tov. Beguš je posebej prosil vse forume, da čimprej uredijo vprašanje prostora, kajti zdaj so predmeti raztreseni na več krajih na sodniji, v šoli, na podstrešju cerkve itd. in izpostavljeni kvarnim vplivom. Tudi vprašanje subvencij MLO je treba urediti in ugotoviti ali je v letošnji proračun vnešena tudi postavka za tehniški muzej.

Posebno vprašanje predstavlja ohranitev proizvodov, ki jih zdaj proizvajamo in bodo v bodočnosti predstavljali zgodovinsko vrednost. Z vodstvom Železarn je potrebno primerno rešiti ta na vsak način važen problem.

Nadaljna diskusija je rodila še celo vrsto pomembnih rešitev in sklepov. Delo Tehniškega muzeja na Jesenicah je rodilo velike uspehe. Ob podpori celotnega prebivalstva Jesenic in široke okolice pa bodo ti uspehi lahko še večji. Poznavanje naše preteklosti, razvoja železarske industrije in gospodarstva, poznavanje socialnega položaja naših prednikov in obvladanje tehnoloških procesov železarske industrije od njenih začetkov do danes prav na naših tleh, mora biti dolžnost slehernega in naloga nas vseh, kajti le tako bomo na eni strani vcepili ljubezen in zanimanje za naše delo mladini in s tem vršili važno vzgojno delo, na drugi strani pa prav ustvarjalce dobrin, naše delovne ljudi zainteresirali na še večji rasti in nadaljnjem razvijanju naše železarske industrije, ki ima bogate in stare tradicije. Tehniški muzej na Jesenicah naj bo ponos in zrcalo našega delovnega človeka in obenem svetla perspektiva še večjih uspehov in boljšega življenja nas vseh.

OBČNI ZBOR RK MESTA JESENICE

19. marca se je v zbornici MLO na Jesenicah vršil redni letni občni zbor Mestnega odbora Rdečega križa.

Zanimanje za občni zbor je bilo veliko, kar je dokazala številna udeležba. Občnega zbora se je udeležil tudi zastopnik glavnega odbora RK, ljudski poslanec tov. Svetek. Pestra poročila so dokazala, da je organizacija RK na Jesenicah močna in njeno delo uspešno in pomembno. Graje vredno je le dejstvo, da se občnega zbora, razen terenskih odborov, predstavnikov MLO in predstavnic AFŽ, ni udeležil nihče od ostalih forumov in organizacij, čeprav so bili vabljeni. Takšen odnos do organizacije RK je vsekakor neodpušljiv.

Plodna diskusija je doprinesla k sprejemu važ-

Foto: France Torkar

nih sklepov v požitvi dela in koordinaciji dela z vsemi masovnimi organizacijami. Nadaljni sklepi se dotikajo vprašanja vzgoje mladine, novega internata za dijake metalurške šole in vprašanja zgraditve posebnega doma z delavnicami za mladino, ki povsod drugod in ponavadi na neprimeren način išče zabave in razvedrila. O tem je treba, da razmišljajo in ukrepajo tudi podjetja in ustanove.

Delavec, delavka! Tudi tvoja dolžnost je, da postaneš član RK in pomoreš k še uspešnejšemu delu človekoljubne in dobrodelne organizacije RK.

MLADINA NA JESENICAH OŽIVLJA SVOJE DELO

V zadnjem času je tudi delo mladinske organizacije na Jesenicah oživelo in obeta uspešnega razmaha. V zadnjem času se je vršila konferenca mladine okraja Radovljica in mesta Jesenic, kjer so izvolili nove člane okrajnega komiteta ljudske mladine, nekaj pred tem pa se je mladina Jesenic zbrala na mestni konferenci, ki se je vršila v dvorani Mestnega kina, kakor kaže pričujoča slika. Na mestni konferenci so reševali celo vrsto perečih problemov mladine in poudarili važno vlogo mladine pri izvrševanju nalog družbenega plana in pri prevzgoji mladine v zavedne in vredne člane socialistične družbe. Mestna mladinska konferenca je v svoje vodstvo spet izvolila stare in prekaljene mladinske aktiviste, ki so garant, da bo delo mladinske organizacije na Jesenicah spet zaživelo in se vsestransko razvilo.

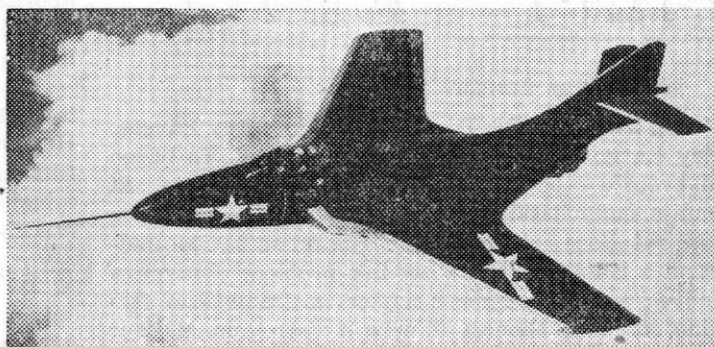
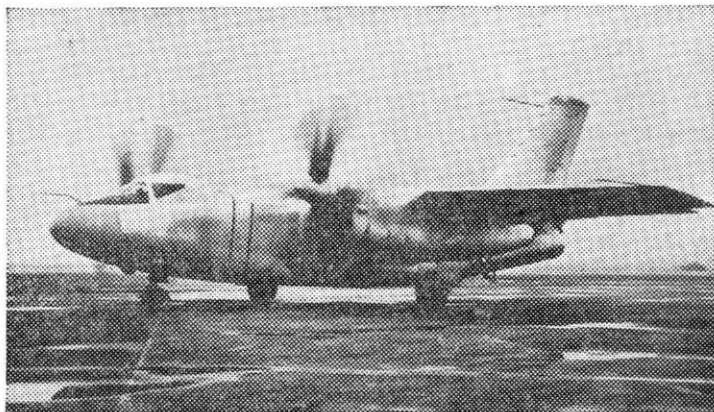

Foto: France Torkar

DVOJE NAJNOVEJŠIH AMERIŠKIH LETAL

Prva slika kaže najnovejši lahki bombnik XA2J-1 ob pristanku na letališču v Los Angelesu po poizkusnem letu. Letalo doseže brzino od 700 do 800 km na uro in je zgrajeno po najnovejših dognanjih sodobne tehnike, ki so zaenkrat še tajnost.

Na drugi sliki vidimo lovsko letalo na reakcijski pogon F9F-6 »Cougar«, ki je najnovejša izvedenka znanega in preizkušenega lovca F9F-5 »Panther«. Letalo doseže brzino preko 1100 km na uro in je opremljeno z najmodernejšimi napravami za velike brzine. »Cougar« je najnovejši proizvod ameriške letalske industrije.

Ugotavljanje spola še nerojenih otrok

Ameriško združenje za napredek znanosti je objavilo, da je mogoče s pomočjo kemične analize skoraj 100% točno ugotoviti spol še nerojenega otroka. Postopek je osnovan na dejstvu, da slina bodoče matere vsebuje neko posebno kemično sestavino, katere sestav je za enkrat še nepoznan, a se domneva, da je v zvezi z moškimi hormoni. Ugotovilo se je, da je bil v vseh slučajih nosečnosti, kjer je materina slina vsebovala to sestavino rojen deček, v primerih, kjer pa te sestavine niso zasledili, pa je bila rojena deklica.

Električna svetloba brez žarnice

V ameriških laboratorijih so iznašli novo vrsto električne razsvetljave, ki jo imenujejo elektroluminiscenja. Kmalu se bo ta nova svetloba dobivala iz plitkih posod, namesto iz dosedanjih žarnic in cevi. Nova svetloba se tudi razlikuje od svetlobe flourescenčnih cevi, plinskih svetilk in sveč. Pravzaprav je to »hladna svetloba«, kajti izžareva neprimerno manj toplote, kot dosedanja električna.

Izumil jo je dr. Payne, kemik laboratorijev Silvan Corporation. Konstruiral je električno lampo, v kateri je fosforna ali druga masa, ki emitira svetlobo, pomešana z neprovodno plastiko in razmazana po površini nove vrste stekla, ki provaja električni tok. Čez plast fosforja in plastike je nameščen tenek metalni listič, ki predstavlja en pol, drugi pol pa stekleni provodnik. V bistvu je to že znani električni kondenzator in izum bi lahko imenovali svetlobni kondenzator. Za funkcioniranje je potreben izmenični tok, ker samo tako se pojavlja svetloba.

Smatra se, da bo nova svetloba povzročila revolucijo v električnem razsvetljevanju in, da je idealno

uporabljiva za vse vrste osvetljevanja. Mehki sijaj svetlobe je zlasti uporaben za dekoracije, muzeje, gledališča in velike dvorane. Odkrili so tudi nekaj substanc, ki so sposobne poleg fosforja pretvarjati električno energijo v svetlobo.

Novosti v konstrukciji letal

Nek ameriški konstruktor je projektiral letalo, ki se lahko vertikalno dviga in spušča s pomočjo rotorja, kot ga ima helikopter, ki je nameščen za sedežem pilota. Poleg tega ima letalo še običajni motor in eliso za vodoravni let. Letalo doseže brzino 640—800 km na uro in je na poseben način zavarovano proti slehernemu padcu. Rotor se namreč da avtomatično tudi med letom zložiti in spraviti v trup letala ali po potrebi tudi sestaviti. Da pa je letalo zasigurano tudi v primeru defekta rotorja, je poleg njega vgrajeno veliko padalo, ki se odpre z enostavnim pritiskom na gumb. Do sedaj so spuščali s padoli topove in kamione do 10 ton teže, medtem pa trdi konstruktor tega letala, da bo s tem padalom, ki je vgrajeno v letalo, mogoče spuščati tudi težo do 20 ton.

Muhe daleč letijo

Svetovna zdravstvena organizacija, odsek za pobijanje nalezljivih bolezni, je ugotovila, da navadna muha pri iskanju hrane leti tudi do 13 km daleč. Pri poiskusu so 200.000 muh zaznamovali z radioizotopi in jih izpustili na enem mestu. Nato so na raznih razdaljah od tega mesta polovili 2.500.000 muh, med katerimi so našli velik procent prav zaznamovanih muh. Dobljeni podatki so velike važnosti za ugotavljanje razširjanja nalezljivih bolezni, ki jih prenašajo prav muhe.

Po poročili ameriškega Rdečega križa je v ZDA v letu 1951 1.650.000 ljudi žrtvovalo 2.125.000 štiri-deseturnih tednov za delo v organizaciji RK. Vsak četrti državljani ZDA je član RK in vsak deseti aktivno sodeluje v organizaciji.

* * *

Koncem lanskega leta je znašala svetovna proizvodnja nafte okoli 11.954.000 sodov dnevno. Od tega je odpadlo na ZDA 6.234.000 sodov dnevno. Sovjetska zveza s svojimi sateliti proizvaja komaj 1.000.000 sodov dnevno, to je 8,5% od celokupne svetovne proizvodnje.

FILM - KINO

Mestni kino Jesenice predvaja:

Od 25. IV. do 28. IV. ameriški film »Key Largo«. Key Largo je otočje ob polotoku Floridi. To bujno in cvetoče otočje, kjer so sloviti majhni hoteli in nudijo čudovit odpočitek duši in telesu je obenem tudi zatočišče kriminalnim tipom, ki se bavijo predvsem s tihotapstvom. Prav tak problem obravnava tudi film »Key Largo« z napeto in dramatično vsebino, ki pa je obenem filmska mojstrovina. Režiser je slavni John Huston, ki nam je znan po filmu »Zaklad Siera Madre«. Nastopajo slavni igralci Humphrey Bogart, tudi znan iz »Zaklada Siera Madre«, njegova žena Lauren Bacall, Lionel Barrymore in Edvard G. Robinson, ki ga poznamo iz »Morskega volka«.

Od 29. IV. do 4. V. ameriški film »Gospa Bovaryjev«. Film je posnet po nesmrtni zgodbi francoskega pisatelja Gustava Flauberta, ki je dobro poznan tudi pri nas. Zgodba je posneta dokaj verno. Film je skrbno režiran in podaja verno sliko dobe.

Od 5. V. do 8. V. angleški film »Zasebno življenje Henrika VIII«. Film je bil posnet že pred 15. leti, toda na zahtevo svetovne publike se zaradi izrednih kvalitiet ponovno predvaja. Film prikazuje pisano življenje po vseh plateh slavnega angleškega kralja Henrika VIII. v prvi polovici 16. stoletja in usodo njegovih šestih žena.

Od 9. V. do 13. V. ameriški film »Našli so sek«. Zgodba je posneta po doživljajih ameriške pisateljice Agnes Newton Keith, ki so jo Japonci zaprli med vojno v koncentracijski taborišči Sandakan in Kuching na Borneu. Film verno prikazuje zločinstva okupatorja na drugi polobli naše zemlje.

Od 14. V. do 16. V. francoski film »Rožnato življenje«. Film prikazuje težave poštenega in starejšega profesorja v njegovem poklicu in ljubezni. Vanj se zaljubi osemnajstletno dekle. Njegove ljubezni ni vredno in ubogi profesor zaide v same neveselosti. Še obesiti se mu ne posreči. Življenje je rožnato pač samo v domišljiji.

**Lasna previdnost
je najboljša
varnostna naprava!**

Od 17. V. do 21. V. ameriški barvni film »Irena Forsyte« posnet po svetovno znanem romanu angleškega pisatelja Gaslwortija »Sage of Forsyte«, ki ga poznamo tudi mi v mojstrskem prevodu O. Župančiča. Film je sicer tehnično dovršen, nažalost pa

uporablja samo del zgodbe romana, ki ji nikakor ni kos. Kritika je zlasti zavrnila vlogo sicer tako slavnega »pustolovskega« junaka Errola Flynna.

Od 22. V. do 26. V. angleški film »Rumeni metulj«. Kljub slavnim igralcem Jean Simmons, Toevor Howard, Sonji Dresdel in Maxwelu Reedu megljena filmska zgodba polna vrtoglave pustolovščine, kriminala in lova z vsemi sredstvi sodobne tehnike s srečnim koncem.

KINO JAVORNIK - KOROŠKA BELA

Od 25. IV. do 27. IV. angleški film »Ljubavna zgodba« z Steward Granger-jem v glavni vlogi.

Od 2. V. do 4. V. italijanski film »Rigolletto« po istoimenski operi G. Verdija.

Od 9. V. do 11. V. ameriški film »Sestri iz Bostona«. Zabavna filmska zgodba ob prelomu prejšnjega stoletja.

Od 16. V. do 18. V. angleški film »Pot do plemstva«, kjer vseh osem glavnih vlog igra en sam igralec Alec Guinness.

Od 23. V. do 25. V. ameriški barvni film »Nepozabna pesem« o življenju poljskega pianista in komponiste Chopina.

Nove delovne knjižice!

Vse delavce in nameščence opozarjamo in obveščamo, da se pripravlja izdaja novih delovnih knjižic. Vse dosedanje delovne in uslužbenske knjižice bodo s tem razveljavljene. Namen novih delovnih knjižic za delavce in uslužbence je, da bodo predstavljale edini dokument za dokazovanje celotne delovne dobe in vseh podatkov o zaposlitvah in strokovnosti. Zato bodo ustanovljene posebne komisije za ugotovitev delovne dobe delavcev in uslužbencev, ki bodo pripravile vse potrebne podatke za izdajo novih delovnih knjižic.

Delavci in uslužbenci morajo takoj pričeti z zbiranjem listin in dokumentov za dokaz delovne dobe, ki jih bodo rabili pri zamenjavi delovnih knjižic, to so potrdila uradov, zavodov in podjetij v času zaposlitve, delovne knjižice, izpiski iz evidence socialnega zavarovanja in izjave prič. Pohitite z zbiranjem vseh teh dokumentov v lastnem interesu in v interesu uspešnega dela komisij, ki bodo izvršile odgovorno in težavno delo. Posamezna navodila in odredbe bomo še sproti objavili.